

Підсекція 5. Мінливі ідентичності

УДК 821.111(73)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-414-9-81>

Гурдуз А. І.

ORCID: 0000-0001-8474-3773

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови і літератури

*Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна*

ПАМ'ЯТЬ НАЦІЇ ЯК МАТРИЦЯ, МОВА І ТЕХНОЛОГІЯ В ЄВРЕЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОМУ ДІАЛОЗІ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ ПЕРШИХ ДЕСЯТИЛІТЬ ХХІ СТ.

Ключові слова: парадигма пам'яті, єврейство, імідж, фентезі, моделювання.

Одним із пріоритетів дослідження трансформації іміджу єврейства у ХХІ ст. є актуалізація питань ідентичності й ідеології в найвпливовішому в сенсі формування картини світу молодшого покоління метажанрі – фентезі. Головним при цьому стає концепт національної пам'яті, репрезентований у парадигмі “матриця – мова – технологія”. Серед провідних у розробленні питань єврейства інонаціональних митців і дослідників виділяються американські, і саме ця імагологічна паралель найбільш продуктивна. Уперше визначаємо вказану парадигмальність функціонування концепту пам'яті єврейства в американській фентезійній рецепції на матеріалі резонансних у 2000–2020 рр. “Дому дивних дітей” (“Miss Peregrine’s Home for Peculiar Children”, 2011–2021) Р. Рітза, “Голема і джина” (“The Golem and the Jinni”, 2013) Х. Векер і кіносерії “Люди-Х” (“X-Men”, США, Великобританія, 2000–2020) Б. Сингера й інших режисерів.

На тлі небезпек сьогодення ностальгійних рис для єврейської ідентичності набуває період “молодості нації”, додатково романтизований положенням “обраності”. Історичне минуле в сучасних творах з єврейською культурною векторністю осмислюване подвійно на рівні імагологічного вибору – це а) сакральна матриця для нинішності, реалії якої осмислені крізь біблійну оптику, та б) застарілий канон, що гальмує соціальний розвиток єврейства на рівні провідних культур. Цей парадокс традиціоналістського суспільства осягнений у Р. Рітза –

Джейкобом Портманом (його ім'я виражає суперечність), у Х. Векер – Хаваю, та найпровокативніше дилема виявлена в “Людах-Х” – у світоглядному протистоянні проф. Ч. Ксав'є (позиція наукового прогресу) і Магніто (голос “залізного” консерватизму).

Події гексалогії та кіносерії трактовані, зокрема, як наслідки Голокосту. Але якщо *rescuers* замикаються на собі в часовому гетто, переживаючи національну драму циклічно, то частина людей-Х під керівництвом Магніто живе з образою на світ і бажанням йому помститися. Концтабірне татування Магніто, альянції на нацистські медичні експерименти тощо слугують знаками єдиної мови пам'яті, здатні і *нагадувати про минуле*, і *підтримувати національну образу*. Специфіка розроблення другого компонента (включно з маніпуляціями соціумом) з невідступною метафорою гетто є варіантом пам'яті-технології у творах. У гексалогії є співвідносні знаки і призабута мова “дивних”. Тобто пам'ять тут – також мова, що кодує нинішній світ для героїв, самоізолюваних через історичний страх (Р. Рігз), із застереженням до оточення внаслідок національних втрат (“Люди-Х”). У Р. Рігза питання позбавлення часових петель – пасток пам'яті для *rescuers* схиляється до спроб інтеграції у світову спільноту [3, с. 273], хоча драмі Голокосту “відмовлено” в унікальності. У франшизі засліплений ідеєю загальної помсти Магніто викликає відповідну американську реакцію, а Ч. Ксав'є *безуспішно намагається* віртуально *об'єднати* людей-Х у світі, ініціюючи їхню взаємодопомогу. Соціально гострою є теза про культурну місію людей-Х як метафоричних євреїв [2, с. 42], їхню роль, імідж та асиміляцію у США.

В етнічної єврейки Х. Векер голос (німого [1, с. 264]) голема Хави – не тільки вибір виходу (зокрема жіночого самовизначення) консервативної нації в міжкультурну відкритість, а й вираження пригніченої, схильної до нищівної самокритики *культури з комплексом провини* [4, с. 311]. Оригінальна тут оцінка єврейськості в арабській оптиці. Культура Хави рефлектована в триєдиній міфологічній площині та, як і в Р. Рігза, стикається з власним іміджем і осмислена з погляду тимчасового зовнішнього й постійного внутрішнього протистояння, що суголосно сучасному стану єврейства.

Дослідження механізмів трансформації іміджу єврейства в масовій культурі є вельми перспективним.

Література:

1. Idel M. Golem: Jewish Magical and Mystical Traditions on the Artificial Anthropoid. Albany: State Univ. of New York Press, 1990. XXXI, 323 p.

2. Kavadlo J. X-Istential X-Men: Jews, Supermen, and the Literature of Struggle / X-Men and Philosophy. New Jersey: Wiley, 2009. P. 38–49.

3. Riggs R. Miss Peregrine’s Home for Peculiar Children. Philadelphia: Quirk Books, 2013. 382 p.

4. Wecker H. The Golem and the Jinni: A Novel. New York : Harper, 2013. 486 p.

УДК 930.85.008

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-414-9-82>

Мінко Є. В.

ORCID: 0009-0000-6690-1379

магістр програми «Юдаїка»

Національний університет «Києво-Могилянська академія» (2023),

дослідник-стипендіят програми «Юдаїка»

Центральноєвропейський університет

м. Будапешт, Угорщина – м. Відень, Австрія

БЕЗРІДНІ КОСМОПОЛІТИ, КОСМІЧНІ ЯЩЕРИ, НЕБЕСНІ ЄРУСАЛИМЦІ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО АНТИСЕМІТИЗМУ В СРСР ТА СУЧАСНІЙ РОСІЇ

Ключові слова: антисемітизм, пропаганда, Росія, СРСР, сталінізм.

Антисемітизм був постійним складником публічної політики та соціального управління в СРСР із часів Йосифа Сталіна й до кінця існування держави. У період після Другої світової війни радянські євреї стали об’єктом двох масштабних репресивних кампаній: боротьби з “космополітами”, що розпочалася 1949 р. [2, с. 199–210], та “справи лікарів” 1953 р. [1, с. 13–36]. Через смерть Сталіна остання кампанія була швидко згорнута, і певний час держава утримувалася від антисемітської риторики. Але наприкінці 1960-х рр., у зв’язку з подіями Шестиденної війни, пропагандистська машина Радянського Союзу повернулася до теми євреїв і почала використовувати конструкт “антисіонізм” задля публічних атак на Ізраїль та водночас дискримінації і переслідування власних громадян єврейського походження. “Антисіонізм” фактично позбавлений зв’язку з історичним значенням терміна “сіонізм”, натомість насичений негативними конотаціями, властивими антисемітському дискурсу [4, р. 28].